

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за доцент по специалността 05.04.06 Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия, обявен от Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ при БАН с кандидат д-р Антоанета Бориславова Балчева

Д-р Антоанета Балчева е доктор по филология от 1997 г. и научен сътрудник в Секция «Културна история на балканските народи» в Института по балканистика от 2000 г., в момента е Главен асистент в секцията. Познавам нейните научни изследвания още от периода на нейната докторантура, и с удоволствие следя професионалното ѝ израстване през годините.

Проблемната област на д-р А. Балчева е свързана с профила на Секцията ни като едно уникално звено за балканска културология и културна история на Балканите у нас, в което първо и необходимо условие е познаването на езика и дори – езиците на народите, които се изследват, наред с тяхната многовековна история и културно развитие. Освен славянските, А. Балчева владее английски и италиански езици, ползва и френски. Конкретната ѝ изследователска област е свързана с южнославянските литератури, но тя не е само сериозен славист, а с годините се изгради и като ценен балканист, с важни и сериозни приноси към балканската културна история. Освен двете монографии - *Между мита и балканските реалности* (Темто, 2000) и *Мостове през вековете. Югоизточноевропейски диалогични полета* (Темто, 2010), д-р А. Балчева има над 40 публикации (статии, студии, отзиви и рецензии, съставителства) в наши и чужди академични издания, участвала е в доста голям брой международни и национални конференции.

В своите публикации, както и в монографиите си, тя изследва такива въпроси като Романтизма на славянския Юг, чертите и особеностите на южнославянската литературна критика, специфичните прояви на национално и универсално в южнославянските литератури от епохата на Романтизма, Южнославянският романтичен модел като част от европейското културно пространство, идеите за романтичност и другост в романтизма на славянския Юг, особената роля на Байрон и байронизмът в южнославянските литератури, въпросите на изграждане на идентичността и възприятието на „Другия“ през призмата на романтизма при славяните, традиционно-модерно и напреженията между тях в балканските ширини на примера на българската и южнославянските литературни текстове, идеите за славянското единство и не на последно място - българо-хърватските културни диалози и докосвания в историята.

В своя хабилитационен труд д-р А. Балчева ни представя образон казано - "Пътят към Европа" на балканския човек в Модерното време, като философията на историята, широкото теоретично обосноваване е нейната отправна точка към тази изключително сложна, многопластова, тема, свързана не толкова с конкретната фактология и емпирия, а по-скоро с опознаване и разкриване на неуловимото, онова, което е не толкова в документите, а в "духа на времето" – "изплъзващите се значение, контекстуалните интерпретации, "звуковата полифония от гласове, задаващи реалните и въобразени идентичности" на Стария континент. А. Балчева в своя труд по един прекрасен начин очертава и траекториите в научно-изследователските задачи и подходи към тази нелека тема, змонстрирайки при това своята авторова свобода по отношение на научните дирения и прилагания от нея инструментариум. Богатството от проблеми и проблемни полета в динамиката на променливото историческо време или по-точно, времена, са предмет на нейния интерес. А. Балчева ни представя една изключителна способност и талант да "надвие" времето, излизайки извън прекалено тесните хронологични граници и прехвърляйки "мостове" към различни периоди и епохи, без познаването на явленията в които и конкретно-изследваната тема не би могла да се обеме в такава дълбочина и широта на погледа, на мултидискурсна перспективата на гледане – "отвътре" и "отвън", от Балканите и по-конкретно, от перспективата на "славянския свят", към себе си и Европа, и обратно. При това изследванията на А. Балчева - както двете ѝ монографии, така и множеството ѝ публикации в авторитетни научни издания, впечатляват със задълбоченото познаване на културните процеси както в "центъра" на Европа, така и в неговата югоизточна периферия. Познаване, основаващо се на овладяната емпирия, което позволява на авторката да се впусне в теоретизиране и обобщаване на явленията, или, с други думи, да изгради концепции и визии, отласкващи мисълта и научното познание към едно по-високо ниво – това на синтеза и обобщаването.

Всъщност, тази тенденция към по-задълбочено теоретично познаване и овладяване на нещата, предмет на изследването, е видима за онези, които са следили нейното научно израстване, през мсихките години, когато А. Балчева натрупваше своя опит, за да се изгради в крайна сметка като незаменим професионалист в своята област. Именно чрез този тип проучвания струва ми се, тя изрази специфичността и оригиналността на своя изследователски почерк, своята собствена "физиономичност", определяща се от интердисциплинарността, от разгръщането на изследванията в два толкова различни, но необходими за "триизмерното", а не само "векторното", визуализиране на явленията посоки,

а именно – теорията и емнирията в съпоставителен план – Европа и Балканите, междубалканското, българското и балканското чрез “тестването” на европейската идея, и пр.

Може би защото впускането в теоретични и плодотворни, често неочаквани и затова сюрпризиращи, наблюдения, е нейната, на А. Балчева, собствена “търговска марка”, нейният “бренд” в областта на културно-историческите изследвания на югоизточно-европейските феномени, главно сред славянските народи, намерили своя концептуален и текстови израз и в техните литератури. Нейният оригинален изследователски “почерк” намира израз и в търсенето на всичко онова, което е “под повърхността” на “видимото” или както тя самата се изразява – на *“Скритите диалози между Изтока и Запада”*, от които се раждат и стереотипите, и идентичностите; които обясняват “родните дрешки” на явления, определящи културните и духовни магистрала на “европейскостта”, схващана и като “метаморфоза” на една идея, търгнала от древността и, може се каже, въплътила се едва в нашето съвремие, и то нерядко с противоречив успех.

Къде, кога и как европейските културни практики са се вписвали в духовното поле на балканския стремеж към наваксване на дистанцията спрямо “центъра” – това са част от въпросите, които А. Балчева поставя и на които търси отговори. Раждането на театралното изкуство в нашия регион, появата на литературни салони и усилената интелектуална мисия на жените в “домашните” литературни клубове са сред тези социални практики, които задвижват балканските общества в тяхната траектория към модерното и модерността.

Разбира се, в тези свои наблюдения и анализи авторката се оттласква от онова, което познава най-добре, което е нейната професионална компетенция – българското-хърватското, южнославянското. Но държа да подчертая, че тя познава не по-зле и европейското – като история, теоретична и философска мисъл, като културни процеси, и именно това обяснява и нейната свобода при боравенето с културно-историческата материя и напластявания извън региона на Балканите, във финния разрез на европейските явления и техните “балкански плоекции”, в сравненията и анализа на явленията, предмет на нейния научен интерес. Това е едно рядко съчетание на широка научна ерудираност и познания, което по-рано виждахме в изследванията на покойната ни колежка Михаила Стайнова – много доброто познаване на Европа, на европейското, на онова, с което “балканецът” се сравнява, съизмерва” и към което с стреми и успешното му поставяне именно в “европейския контекст”. Така че А. Балчева несъмнено е един успешен продължител на тази линия в балканистичните културно-исторически изследвания.

Не само монографичното ѝ изследване, но цялостната ѝ научна продукция има качеството да поражда и импулсира множество нови размишления, мислени сравнения, въпроси. Не е ли това целта на научното дирене и в крайна сметка - неговото *raison d'être*?

Уменията ѝ за интересни и удачни интерпретации на метафорите като например, тази на моста, нещо много “балканско”, която “продължава” да тревожи мисълта ни и в последващия много интересен и приносен текст, заслужава несъмнени адмирации. А. Балчева успява докарвай успешно да изгради цялата архитектоника на своето изследване около единият му мисловен гравитационен център, прекрасно очертан още в Увода на нейната книга: *“Многообразието от дискурсивни практики и стратегии, белязали флуидния и противоречив образ на Югоизточна Европа ни мотивира да преосмислим метафората на моста като синергийно поле за трансмисия на културната памет на Стария континент. Преминаването отвъд него е един постоянен процес на ставане, на “конструиране” на различни идентичности, при което пътникът/чужденецът има привилегията да улови силуета на европейската културна многоликост.”*

Именно с тези качества на научните си изследвания А. Балчева даде и продължава да дава един изключително сериозен принос в балканската културология и културно-историческите изследвания, като същевременно засилва теоретичните аспекти, анализира битуването на термини и понятия, които много често са фривно и неправилно използвани в масовото говорене, не на последно място, чрез разкриване на конкретното им съдържание, формирано в историческия процес, състоящ се и от множество «скрити диалози» между културите.

Цялостната научна дейност на д-р А. Балчева ни представя нейните несъмнени качества на изследовател и отговаря на критериите за академичната длъжност «доцент». Затова горещо препоръчвам избирането ѝ от Научния съвет на Института по балканистика с Център по тракология.

Доц. д-р Йорданка Бибина,
секция “Културна история на балканските народи”
Институт по балканистика с Център по тракология,
БАН

